

Голові Разової спеціалізованої вченої ради ДФ 17.051.091
Запорізького національного університету,
доктору юридичних наук, професору
Колпакову В.К.

Рецензія
доктора юридичних наук, професора
Курінного Євгена Володимировича на дисертацію
Леусенко Ірини Василівни «Адміністративна відповідальність за
забруднення та засмічення морського простору України», подану на
здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081
«Право»

Актуальність обраної теми. Актуальність та практичне значення дослідження обумовлюється важливістю обраних об'єкта і предмета дослідження, їх безпосереднього зв'язку із низкою програмних документів - Концепцією національної екологічної політики України до 2030 року.

Для України, як частини світової суспільності, екологічна сфера зважаючи на Чорнобильську трагедію, значні кількісні показники забруднення повітря, водних та земельних ресурсів, велику кількість потенційно небезпечних промислових об'єктів та фактичне перебування у стані об'єкта мілітарної агресії, має бути у центрі постійної уваги з боку державних, комунальних владних структур та небайдужої громадськості. Нажаль, як свідчить практика суспільного життя, державна політика щодо охорони довкілля характеризується суперечливістю, безсистемністю, непослідовністю та владно-управлінською обмеженістю. Негативні тенденції в українській екологічній сфері продовжують засмучувати та вимагають невідкладних заходів належного реагування.

Одними з складових зазначеної сфери є акваторії Чорного та Азовського морів. Україна, як суверенна морська держава, спираючись на Конвенцію МАРПОЛ 73/78 та наступні міжнародні нормативні акти, які регулюють санітарно-екологічну безпеку території нашої держави, встановлює правила, що

забезпечують цю безпеку та відповідальність за їх порушення. Українське законодавство не так давно включило норми, що передбачають відповідальність за забруднення прибережних зон країни, тому детальний аналіз ефективності заборонних норм з охорони прибережних вод України ще не проведено, тим більше ефективно не проведений аналіз санкцій норм окремих галузей права, у тому числі норм адміністративного права щодо відповідальності з забруднення морських вод України, не дивлячись на те, що правоохоронна діяльність держави має велику практику застосування заходів адміністративного примусу для захисту своєї прибережної території. Тому склалася об'єктивна необхідність вивчити стан та об'єктивність адміністративно-правових санкцій у захисті належного стану прибережних морських територій України, природних ресурсів та об'єктів територіального та внутрішнього морів України, що визначає актуальність рецензованої дисертації.

Аналіз положень дисертації свідчить про намагання авторки комплексно підійти до вирішення поставлених задач. Чітко проглядається певна система та послідовність у висвітленні проблем, що стосуються об'єкта дослідження.

Розбудова української державності безпосередньо пов'язана із реформуванням законодавства України про екологічну безпеку в цілому, і зокрема, з питань застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору. Зазначене підтверджує актуальність рецензованого дослідження І.В. Леусенко.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у дисертації, їх новизна.

Дисертантка поставила за мету визначити на основі комплексного аналізу наявних наукових та нормативних джерел особливості адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України, а також розробити науково обґрунтовані рекомендації і пропозиції щодо його вдосконалення.

Належний ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (219 найменувань) та додатків.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі адміністративного права та процесу, екологічного права, природоресурсного права, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження є Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють управління у сфері використання відходів та норми законодавства країн Європейського Союзу у досліджуваній сфері. Враховано проекти нормативних актів, а також законодавство деяких зарубіжних країн, та їх досвід правового регулювання використання відходів в Україні.

Крім того, обґрунтованість і достовірність результатів дисертаційної роботи І.В. Леусенко обумовлюється належним і достатньо якісним підбором емпіричної бази дослідження. Авторкою досліджено десятки нормативно-правових актів та чисельна кількість наукових джерел, здійснено власне соціологічне опитування, що дозволило авторці запропонувати проєкт Закону України «Про забезпечення ефективності застосування заходів адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України» (додаток Б).

Також, зміст дисертації характеризується достатнім теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили авторці аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем забезпечення ефективності застосування заходів адміністративної відповідальності за засмічення та забруднення морського простору України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є однією з перших спроб комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки адміністративного права визначити правові засади забезпечення ефективності застосування заходів адміністративної відповідальності за засмічення та забруднення морського простору України, запропонувати авторське бачення напрямів його удосконалення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, підготовлені узагальнення, висновки та пропозиції мають загальнотеоретичне і прикладне значення для науки морського права, адміністративного права та процесу, правотворчої діяльності та практики діяльності органів виконавчої влади України.

Результати дослідження можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері для подальших досліджень загальнотеоретичних питань щодо встановлення адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення територіальних та внутрішніх морських вод України, удосконалення його наукового підґрунтя;
- в правотворчій діяльності – при підготовці проєктів нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення й усунення прогалин в адміністративній відповідальності за забруднення та засмічення територіальних та внутрішніх морських вод України;
- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення та підвищення ефективності практичної діяльності органів державної влади та управління у сфері охорони морського середовища України від забруднення та засмічення;
- у навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників із курсів: «Адміністративне право», «Морське право», «Морське та митне право», «Проблеми адміністративного права», а також при підготовці

дисертаційних робіт та монографічних досліджень із питань правового забезпечення адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України.

Результати проведеного І.В. Леусенко дослідження, дозволили сформулювати низку оригінальних наукових узагальнень та пропозицій.

У **першому розділі** дисертації це положення стосовно:

а) джерел забруднення морського простору, до яких віднесено: забруднення водних ресурсів шляхом: скидання промислових і господарських вод безпосередньо в море або з річковим стоком; надходження з суші різних речовин, які застосовуються в сільському або лісовому господарствах; забруднення дна моря шляхом навмисного поховання в морі забруднюючих речовин та в наслідок розробки родовищ корисних копалин; викидів забруднюючих речовин до атмосферного повітря.

б) констатації, що в сучасних умовах забруднення моря відбувається шляхом: проведення розвідувальних робіт та обладнання свердловин, геологорозвідувальних робіт; видобутку корисних копалин; будівництво підземних споруд різного призначення; російської агресії та хімічного забруднення моря внаслідок бомбардувань.

в) встановлення, що реалізація механізмів юридичної відповідальності за забруднення морського простору України має спрямовуватися на досягнення таких функцій – охоронної, правовідновлювальної (компенсаційної), профілактичної (превентивної), виховної.

У **другому розділі** дослідження, узагальнення у яких зазначено, що:

а) складовими об'єктивної сторони адміністративних правопорушень у сфері охорони довкілля є спосіб, місце, час, знаряддя та засоби їх вчинення. Встановлено, що способом вчинення адміністративного правопорушення у сфері забруднення та засмічення морського простору є вчинення активних дій (вчинення правопорушником власної діяльності); пасивних дій (тобто у формі

бездіяльності, що виявляється у протиправному утриманні від вчинення певних правомірних дій). Порухення вимог щодо охорони територіальних та внутрішніх морських вод України шляхом забруднення та засмічення є категорією, яка характеризує групу однорідних адміністративних правопорушень, що визначається однорідністю об'єкта посягання.

б) способом вчинення адміністративних правопорушень у сфері забруднення та засмічення морського простору є: скидання забруднюючих речовин шляхом їх витоку, видалення, розливу, протікання, відкачки, виділення або спорожнювання витік, видалення, розливу або спорожнювання); викиду шкідливих речовин, що відбувається безпосередньо внаслідок розвідки, розробки і пов'язаних з ними процесів обробки в морі мінеральних ресурсів морського дна; або скидання шкідливих речовин для проведення правомірних наукових досліджень з метою боротьби з забрудненням або контролю над ним.

в) адміністративна відповідальність за забруднення та засмічення морського простору настає і у разі неповідомлення адміністрації найближчого порту України про проведене внаслідок крайньої необхідності у морі шкідливих речовин з судна або іншого плавучого засобу, повітряного судна, платформи чи іншої штучно спорудженої у морі конструкції, а у випадках скидання з метою поховання, то відповідальність настання у разі неповідомлення також і органу, який видає дозволи на таке скидання, одразу після здійснення або під час здійснення такого скидання.

г) автор підтримує ідею про перегляд нормативних підходів щодо розуміння суб'єктивних елементів складів адміністративних правопорушень у сфері охорони довкілля в цілому, і зокрема, у сфері забруднення та засмічення морського простору.

д) відповідальність юридичних осіб у сфері забруднення довкілля вимагає запровадження спеціального переліку адміністративних стягнень у формі: зупинення діяльності; зупинення дії спеціального дозволу на використання

природних ресурсів, що дозволило сформулювати авторські пропозиції із доповнення змісту положень ст. 24 та ст. 59-1 КУпАП.

У **третьому розділі** роботи положення, які стосуються:

а) здійснення провадження у справах про забруднення та засмічення морського простору, котре покладене на Державну екологічну інспекцію Південно-Західного округу, яка наділена широким колом унікальних повноважень, зокрема, правом затримки суден, проведення обшуків на судні, ознайомленням та аналізом документації судна, проведенням відбору проб води та інших процесуальних дій, що вимагають законодавчого врегулювання, в тому числі із міркувань дотримання вимог міжнародного приватного та міжнародного публічного права; особливостей провадження у правопорушеннях щодо забруднення та засмічення морського простору України віднесено те, що статус не всіх учасників таких справ регулюється положеннями КУпАП.

б) особливостей нормативно-правового забезпечення провадження в адміністративних справах про забруднення та засмічення морського простору, які переважно реалізується на «відомчому» (підзаконному) рівні.

в) необхідності врегулювання положеннями КУпАП процесуальний статус таких учасників справи, як «заявник», «спеціаліст», «морський агент».

Висновки дисертаційної роботи в цілому відображають отримані результати і відповідають меті та завданням дослідження.

Виклад результатів дослідження здійснено на належному науково-методичному рівні із застосуванням механізмів та засобів спеціальної адміністративно-правової термінології. Наукові положення та рекомендації є достатньо аргументованими, базуються на ґрунтовному аналізі вітчизняного та зарубіжного законодавства, відповідної практики, а також на аналізі поглядів та аргументів вчених-юристів, накопиченому у сфері адміністративного та морського права.

Дисертація у цілому написана грамотно, мовностилістична культура роботи на достатньому рівні. Список використаних літературних джерел, а також посилання на них у тексті дисертації зроблено з дотриманням чинних вимог.

Попри безперечно належний рівень проведеного І.В. Леусенко дослідження, **окремі його положення є дискусійними та потребують свого уточнення і конкретизації.**

1. З огляду на назву першого розділу зазначеної дисертаційної роботи - «Відповідальність за забруднення та засмічення морського простору України: загально теоретична характеристика» обсяг якого складає понад 75 сторінок з 180 сторінок основного тексту цього наукового дослідження, а також назв та змісту підрозділів 1.1 «Генеza правових досліджень про відповідальність за бруднення та засмічення морського простору», 1.2 «Види відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України», 1.3 «Місце адміністративної відповідальності в системі відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України» у яких розглядаються питання усіх існуючих різновидів юридичної відповідальності (адміністративної, дисциплінарної, кримінальної, цивільно-правової) за забруднення та засмічення морського простору України, певним чином звуженим та обмеженим, сприймається визначений авторкою об'єкт цього дослідження – «суспільні правовідносини, пов'язані із застосуванням адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України» (С. 19).

2. Враховуючи зафіксоване у ч. 1 ст. 9 КУпАП, чинне визначення адміністративного правопорушення, під яким визнається протиправна, **винна** (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає...», достатньо суперечливою та такою, що потребує більш ретельної та переконливої аргументації позиція І.В. Леусенко щодо підтримки «...доцільності

запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб у сфері забруднення та засмічення морського простору, що має базуватися на реалізації концепту інституту відповідальності без вини за лише факт заподіяння майнової та/або моральної шкоди» (С. 125 та 130).

3. Погоджуючись з пропозицією здобувачки про необхідність внесення змін до ст. 255 КУпАП щодо закріплення ДЕПЗО (Державної екологічної інспекції Південно-Західного округу) у якості суб'єкта уповноваженого на складання протоколів про адміністративні правопорушення, що посягають на безпеку морського простору (с.187). На мій погляд, такий крок є доволі половинчастим, тому з метою належного забезпечення провадження у справах про відповідні правопорушення, було б цілком логічним та доцільним, також на законодавчому рівні наділити посадових осіб даної державної інституції іншими повноваженнями адміністративного примусу (насамперед це – заходи попередження та припинення), які зараз зафіксовані у пункті 4 Положення про Державну екологічну інспекцію України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 275 від 19 квітня 2017 року.

Разом з тим, наведені зауваження не заперечують та не спростовують концептуальних положень цього дисертаційного дослідження, оскільки мають переважно дискусійно-полімічний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи І.В. Леусенко, в якій отримані нові обґрунтовані теоретичні результати, що в сукупності є достатньо вагомими для адміністративно-правової наукової думки. Дана наукова праця спрямована на збагачення уяви про аксіологічну сутність адміністративно-правової охорони відносин морського простору України і сприятиме формуванню ефективної та дієвої системи правового забезпечення зазначеного різновиду адміністративної відповідальності.

Загальний аналіз дисертації свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність і наукову новизну, теоретичне й практичне значення. Положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, достатньо повно зафіксовані в підготовлених та оприлюднених здобувачем наукових публікаціях. У дисертаційному дослідженні І.В. Леусенко відсутні порушення академічної доброчесності.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Адміністративна відповідальність за забруднення та засмічення морського простору України» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для науки адміністративного права, тобто відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Леусенко Ірина Василівна – на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

професор кафедри
конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету
доктор юридичних наук, професор

Є.В. Курінний